

פחות משלוש שנים לאחר 'מבצע משה', מוגשת לקורא חוברת שנייה של 'פעמים' על יהדות אתיופיה (הראשונה, 'פעמים' 22, פורסמה בחורף תשמ"ה). זאת לא רק בשל העניין הציבורי שמעורר שבת זה אלא גם בשל המחקר האינטנסיבי המתפתח על אודותיו, אשר חלק נכבד ממנו מטופח במסגרת המפעל לחקר יהודי אתיופיה, הפועל במכון בן-צבי. בשתי חוברות 'פעמים' אלו משתתפים חוקרים חדשים בתחום זה, ובחוברת שלפנינו נמנים עימם גם צעירים העושים את ראשית צעדיהם במחקר. יצוין כי יהודי אתיופיה אינם רק מושא למחקר, הם גם מסייעים בידי חוקרי עדתם. 7 מתוך 9 מאמרי המחקר בחוברת שלפנינו נשענים על מקורות שנרשמו מפי בני העדה עצמם. נקווה כי לא ירחק היום ומלומדים מתוכם יימנו עם החוקרים של תולדות עדתם.

□ המאמר הפותח את החוברת, מאת שושנה בן-דור, עוסק בפרשה היסטורית הנחשבת לביטוי המעשי המובהק לכמיהת ביתא ישראל לציון. בשנת 1862 פרצו רבים מבני העדה מכפריהם באתיופיה ויצאו במסע רגלי לעבר ים סוף, במטרה לעלות לארץ-ישראל. המסע, בהנהגת הנזיר הכאריזמטי אבא מהרי, נכשל ורבים ממשתתפיו נספו. המאמר דן במניעי היוצאים למסע, בהרכב המשתתפים, במהלך המסע ובדמותו של אבא מהרי.

המחברת היא עובדת מחקר במסגרת המפעל לחקר יהודי אתיופיה במכון בן-צבי.

□ ד"ר סטיבן קפלן דן בסוגיית מוצאם של ביתא ישראל, אשר החוקרים חלוקים לגביה. המחבר לא בא לצדד באחת הגירסות בכבר מוצאם (צאצאי עשרת השבטים, מהגרים יהודים ממצרים, מהגרים יהודים מדרום-ערב, צאצאי מתייהדים מאתיופיה), אלא להניח תשתית מתודולוגית מוצקה יותר לפולמוס זה, אשר המידע המבוסס המשמש אותו הוא דל.

המחבר מרצה על חקר משווה של דתות ועל היסטוריה אפריקאית באוניברסיטה העברית בירושלים ומנהל את המפעל לחקר יהודי אתיופיה במכון בן-צבי.

□ יצחק גרינפלד מגולל במאמרו סקירה היסטורית של הלשוניות שנהגו כפי ביתא ישראל, ובאתיופיה בכלל, בעבר ובהווה. בסקירתו משתקף חתך של תולדות עדה זו

מקדמת הנא עד ימינו באספקלריה לשונית וכן נדונות ההשפעות הלשוניות והתרבותיות השונות על ביתא ישראל מבית ומחוץ.
המחבר, איש אוניברסיטת תל-אביב, הוא חוקר של יהדות אתיופיה.

□ פרופסור דב נוי כוחן את הסיפורים על בעלי-חיים שבאוצר סיפורי-העם של ביתא ישראל, תוך השוואה עם סיפורים בסוג זה בקרב עדות ישראל מזה ועמי אפריקה, ובמיוחד אתיופיה, מזה. דיונו חושף מאפיינים ומסרים מוסריים והתנהגותיים המלמדים על ביתא ישראל.
המחבר הוא פרופסור לפולקלור ולספרות עברית באוניברסיטה העברית בירושלים.

בנספח למאמרו מביא פרופ' נוי 4 סיפורי-עם שרשם ד"ר יעקב פיטלוביץ המנוח מפי יהודי אתיופיה ותירגםם לעברית מרדכי וורמברנד. נוסף לערכם הפולקלורי, עומדת לסיפורים אלה זכות האיש שרשם אותם, שהיה ראש העושים לתחיית ביתא ישראל ולשילובם בכלל ישראל.

□ ד"ר חיים רוזן דן במאמרו בביתא ישראל שישבו באזור תגרי ובהבדלים שבינם ובין אחיהם באזור גונדר, שבהם בעיקר עסקו רוב החוקרים עד כה. היהודים שבשני אזורים אלה נבדלים אלה מאלה מבחינת: יחס הסביבה הנוכרית אליהם, שיטת החזקה על הקרקע, סוג בניית הבתים, המעמד הריבוני וכן הכינוי הקבוצתי. לדברי המחבר, בישראל החרפו הניגודים שבין שתי הקבוצות הללו.
המחבר עוסק במחקר של יהודי אתיופיה במסגרת משרד הקליטה והסתדרות נשים 'הדסה'.

□ ביתא ישראל חיו בכפרים קטנים פזורים על פני שטח נרחב באתיופיה, ומסעות בדרכים מילאו תפקיד חשוב בחייהם. הגר סלמון כוחנת את המניעים למסעותיהם והמימצא המרכזי שלה הוא כי המסעות שימשו אמצעי חיוני לתקשורת הבין-קהילתית של העדה.

המאמר יסודו בעבודת-שדה של המחברת שנערכה בישראל בשנות 1985-1986. המחברת מלמדת בחטיבה לפולקלור ובחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטה העברית בירושלים.

□ המהפכה הצבאית באתיופיה בשנת 1974 חוללה — יחד עם גורמים אחרים — שינויים ניכרים בחיי ביתא ישראל. יוסי וגליה פרידמן סוקרים שינויים אלה בחיי העדה בתחומי: הכלכלה, החינוך, הדת והיחסים עם עם-הארץ. המאמר מבוסס על נתונים מן העיתונות האתיופית, ראיונות באתיופיה ובישראל וביקורים באתיופיה. הנתונים שימשו את שני המחברים בעבודות-גמר נפרדות שלהם לקבלת תואר מוסמך באוניברסיטה העברית בירושלים.

□ ד"ר שלמה וייל מפרסמת קינה על ד"ר יעקב פיתלוביץ, שחברה סמוך למותו בשנת 1955. הקינה, מאת עזרא שטא מכיתא ישראל, מובאת במקורה באמהארית עם תרגום לעברית ומבוא.

□ במאמר נוסף סוקרת ד"ר שלמה וייל את דמותו של יונה בוגלה ז"ל, מי שהיה מעין ריש גלותא של ביתא ישראל בדור האחרון ונפטר ב"ט באב תשמ"ז בישראל. ד"ר וייל היא חוקרת בכירה במכון לחקר הטיפוח בחינוך, האוניברסיטה העברית בירושלים.

□ שני מאמרי-ביקורת על ספרים, מאת פרופסור אורי שרביט ומאת שושנה בן-דוד, עוסקים בספרים שפורסמו באחרונה על יהודי אתיופיה.

לסיום, שתי הערות נוספות על חוברת זו.

האחת — לעניין התעתיק העברי של מילים ושמות שמקורן באמהארית או בגעז. מקובל כי התעתיק של מילים משפות שמיות לעברית יהיה עוקב את הכתיב שבמקור, והנה במאמרים שונים הוצעו תעתיקים שונים לחלק מן המילים הללו, וההכרעה בין התעתיקים קשה ללא ידיעת לשונות המקור. ניסינו לאחד את התעתיק במסגרת חוברת זו, ובכמה מקרים נאלצנו לשנות מן התעתיק שבחברת 22. מן הסתם לא תמיד הנוסח המוצע הוא המוצלח ביותר. ראוי שמוסד לשוני מוסמך, כגון האקדמיה ללשון העברית, יתן דעתו על בעיה זו ויציע כללים מחייבים.

השנית — חובה נעימה היא להודות לד"ר סטיבן קפלן, מנהל המפעל לחקר יהודי אתיופיה במכון בן-צבי, וכן לגב' שושנה בן-דוד על עזרתם בהכנת חוברת זו.



בין חוברת 32 ל-33 סיים פרופסור נחמיה לבציון את תפקידו כראש מכון בן-צבי. בחמש שנות כהונתו, שבהן גם עמד בראש מערכת 'פעמים', הוא קידם מאוד את עבודת המכון ואת תפקודו של רבעוננו. נחמיה לבציון משאיר אחריו רחשי תודה וחיבה בלב כל אלה שעבדו במחיצתו, המאחלים לו הצלחה בתפקידו החדש כנשיא האוניברסיטה הפתוחה ובכל פועלו.

ראש המכון החדש, פרופסור מיכאל אביטבול, ליווה את 'פעמים' מן החוברת הראשונה, כסגן ראש המכון וכחבר מערכת הרבעון. מיטב איחולינו וברכותינו מלווים אותו בתפקידו החדש.

בפרוס שנה חדשה חלו שינויים בהרכב המערכת של 'פעמים'. תודה לחברים שסיימו את תפקידם במערכת וברכה לחברים שמצטרפים אליה.